

Kritik mot en kommunchef angående uttalanden till kommunanställda efter en tidningsartikel och för agerande i strid med det s.k. efterforskningsförbudet

---

Anmälan m.m.

I en anmälan till JO riktade AA klagomål mot kommunchefen i Nordmalings kommun, BB.

Enligt anmälan hade lärarkåren på Artediskolan i Nordmaling, i ett brev till kommunledningen, framhållit att arbetsmiljön på skolan var ohållbar och värdjat om hjälp, utredning och åtgärder. Sedan brevet uppmärksammats i en artikel i Västerbottens-Kuriren (VK) hade BB samlat lärarkåren till ett möte och skällt ut dem för att ha offentliggjort problemen på Artediskolan. Flera av lärarna hade upplevt mötet som hotfullt och att syftet med det varit att de skulle skrämmas till tystnad.

AA, som ansåg att BB:s agerande utgjorde brott mot yttrandefriheten och meddelarfriheten, hänvisade bl.a. till en artikel införd i VK den 14 september 2012. Enligt artikeln hade BB vid mötet sagt till lärarna att de hade "läckt" så att det blivit negativa artiklar om kommunen. Vidare angavs att BB sagt att han arbetat med att få bort negativa skrivelser om kommunen i media och att han aldrig mer ville se missnöjda artiklar om skolan eller kommunen i tidningen.

Enligt anmälan hade BB även brutit mot det s.k. efterforskningsförbudet genom att ha frågat en reporter vid VK hur tidningen fått kännedom om brevet till kommunledningen.

Utredning

Kommunstyrelsen i Nordmalings kommun beslutade den 15 oktober 2012 att ställa sig bakom två yttranden upprättade av BB respektive barn- och utbildningsnämndens ordförande, CC.

Beträffande mötet med lärarkåren vid Artediskolan lämnade BB inledningsvis följande uppgifter.

Den 20/8 inlämnade lärarfacken en skrivelse ställd till mig som kommunchef och tf. barn- och utbildningschef samt ordföranden i barn- och utbildningsnämnden CC om arbetsmiljön på Artediskolan. Skrivelsen var utformad i elva frågeställningar som berörde arbetsmiljön. I den artikel publicerad i VK den 24/8 redogörs för skrivelsen under rubriken "Kaos på Artediskolan".

Samma dag den 24/8 pågick den andra delen av en kommunikationsutbildning med anställd personal och chef ledd med stöd av konsult. Efter återkoppling av personalchef som deltog på mötet och med ett antal synpunkter som framkommit under utbildningsdagen beslutade jag att begära tid hos rektor för att delta på kommande personalkonferens tillsammans med ordförande i nämnden för att ge "arbetsgivarinformation" om bl.a. skrivelsen från facken, publicitet i media, kommunikationsutbildningen samt vissa arbetsrättsliga frågor.

Information till personalen genomfördes onsdagen den 29 augusti kl. 15.30–16.00 efter barn- och utbildningsnämndens sammanträde.

BB redogjorde därefter för de olika frågor som avhandlats av honom vid mötet. Beträffande frågan om publicitet i media anförde han följande.

Jag tog upp artikeln som var publicerad den 24/8 och sa att det är olyckligt med negativ publicitet för kommunen, skolans lärare och elever. Att jag haft ambitionen under ett års tid att få ned antalet negativa skrivelser om kommunen som förekommit tidigare, vilket jag lyckats bra med. Något hot om att "tysta ned" personal och att inte få lämna uppgifter till media uttalades aldrig.

BB underströk att han under mötet inte heller uttalat något om efterforskande av källor. Beträffande den i anmälan angivna kontakten med en reporter vid VK anförde han följande.

Jag blev uppringd av VK:s reporter om jag nu minns rätt onsdagen den 22/8 angående skrivelsen om arbetsmiljön som inkom till kommunen den 20/8 och som publicerades i VK den 24/8. Reportern ställde frågan om jag hade synpunkter på skrivelsen. I all hast ställde jag frågan var hon hade fått uppgifterna ifrån, vilket var klumpigt av mig och reportern sade: - Du vet väl om att du inte får efterforska källor? Jag meddelade direkt att jag väl känner till det "meddelarskydd" som gäller och har inte för avsikt att efterforska källor och kommer inte heller att göra detta!

CC, som var närvarande vid mötet den 29 augusti 2012, anförde bl.a. att det under mötet inte förekom några som helst hot eller påtryckningar rörande lämnande av uppgifter till media och att det inte heller förekom några höjda röster.

AA gavs tillfälle att kommentera yttrandet, men avhördes inte.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 1 § 1 regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Av 1 kap. 1 § tredje stycket tryckfrihetsförordningen (TF) och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) framgår vidare att det står var och en fritt att lämna uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst till bl.a. författare och nyhetsbyråer för offentliggörande i de grundlagsskyddade medierna om inte något annat är föreskrivet i TF eller YGL (meddelarfrihet).

I 3 kap. 4 § andra stycket TF och 2 kap. 4 § tredje stycket YGL anges att en myndighet eller ett annat allmänt organ inte får ingripa mot någon för att han eller hon i ett grundlagsskyddat medium har utnyttjat tryck- eller yttrandefriheten.

Detta s.k. repressalieförbud anses innefatta att varje åtgärd som medför negativa konsekvenser för en offentligt anställd person och som grundar sig på dennes medverkan i ett grundlagsskyddat medium i princip är otillåten. En offentlig arbetsgivare får således inte ingripa vare sig formellt eller informellt mot en anställd med anledning av att han eller hon har använt sig av sin grundlagsstadgade rätt att yttra sig i massmedier.

En myndighetschef får inte heller försöka motarbeta att personalen utövar denna frihet. En offentlig arbetsgivare får därför inte genom generella uttalanden eller kritik i enskilda fall försöka påverka de anställda att avstå från att använda sin frihet att yttra sig om den egna myndigheten och dess verksamhet. (Se t.ex. Justitiekanslerns beslut den 27 juni 2013, dnr 8564-12-22.)

Enligt huvudregeln i 3 kap. 4 § första stycket TF får en myndighet eller ett annat allmänt organ inte efterforska författaren till en framställning som införts eller varit avsedd att införas i tryckt skrift, den som utgett eller avsett att utge framställning i sådan skrift eller den som lämnat meddelande enligt 1 kap. 1 § tredje stycket TF. Detta s.k. efterforskningsförbud kommer även till uttryck i 2 kap. 4 § första stycket YGL.

Efterforskning är otillåten även om det inte finns någon som i det aktuella fallet använt sin meddelarfrihet. Det är själva sökandet som är förbjudet. Uttrycket efterforska har alltså en vidsträckt innebörd. Alla former av förfrågningar eller åtgärder som syftar till att nå kunskap om vem som lämnat ut en uppgift eller hur ett sådant uppgiftslämnande gått till är otillåtna. En företrädare för en myndighet får därmed inte fråga en journalist vem som lämnat uppgifter, även om det inte sker i syfte att ingripa mot meddelaren. (Se Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagarna, första upplagan, s. 163.)

Bedömning

Det går av utredningen inte att dra några säkra slutsatser om hur BB uttryckte sig vid det ifrågavarande mötet, varför hans egna uppgifter därom får godtas. BB har uppgett att han, med anledning av den artikel som publicerades i VK den 24 augusti 2012, påtalade att det är olyckligt med negativ publicitet för såväl kommunen som för skolans lärare och elever samt att han under ett års tid arbetat med att få ned antalet negativa skrivelser om kommunen vilket han också lyckats med.

Jag har förståelse för att vissa anställda uppfattade BB:s uttalanden om det olyckliga med negativ publicitet som ett uttryck för att han inte ville att de skulle vända sig till media med kritik mot kommunen.

Det är av stor vikt att en myndighetschef undviker att uttala sig på ett sådant sätt som av de anställda kan uppfattas som en uppmaning till dem att inte använda sig av den grundlagsskyddade meddelarfriheten. BB:s uttalanden, så som han själv återgett dem, var mot den bakgrunden mindre lämpliga.

Av utredningen framgår vidare att BB, då journalisten bad honom om synpunkter på den till kommunen inkomna skrivelsen, frågade var journalisten fått uppgifterna ifrån. Det förhållandet att BB direkt efter ett påpekande från journalisten sade att han inte hade för avsikt att efterforska källan, får anses tala för att frågan ställdes utan närmare eftertanke. Frågan var dock olämplig mot bakgrund av grundlagens bestämmelser angående förbud mot efterforskning.

Med den kritik som ligger i det ovan sagda avslutas ärendet.